

heid op arbeidsmarktterrein. De grote aantallen grensarbeiderspassen, die de gouverneurs van Limburg tot 1914 uitreikten, leggen er getuigenis van af. De samenhang van de regio werd nog versterkt door de grote verschillen in hoofdelijk inkomen tussen Luik-Aken en de beide provincies Limburg, met als gevolg dat de markten en winkels in Maastricht overstromd werden door Frans- en Duitstalige koopjesjagers, zozeer zelfs dat de Nederlandse gulden er werd verdreven ten gunste van de frank en de mark.

Arbeiders, neringdoenden en winkelpersoneel, ze dienden allemaal enig Duits en Frans te verstaan en te spreken. Maar nu kon de bovenlaag van de bevolking geen status meer ontlene aan zijn kennis van het Frans. Er waren echter andere mogelijkheden om te laten zien dat men zich verheven voelde boven het gewone volk. Charitatieve werken en het propageren van burgerlijke waarden voldeden perfect aan dit verlangen, mits men de nodige contacten wist te leggen met het gewone volk. Daar was voor nodig dat men zich niet afkerig toonde van dialectgebruik. De Maastrichtse elite vond een voortreffelijke oplossing: ze verhief het lokale dialect tot de cultuurtaal van de lach. De 'kemikke opera' werd geboren en het volksfeest bij uitstek, het carnaval, benut om te laten zien en horen dat de volkstaal zich bij uitstek leende voor een rol als uitdrukkingmiddel van de humor. Het kan zijn dat sociale factoren gaandeweg de rol van de domeinen overnamen.

Al slaagt mevrouw Kessels er niet helemaal in de uitkomsten van haar onderzoek sluitend te verklaren, de rijke documentatie die zij bijeenbracht over het sociaal-culturele leven in Nederlands meest zuidelijke stad en in zeer verzorgde taal weergaf, maakt van haar boek een lezenswaardig werk dat wetenschappelijke perspectieven opent.

J. C. G. M. Jansen

G. Wiersma, *Mietje Hulshoff of De aanslag op Napoleon* (Amsterdam: Bert Bakker, 2003, 175 blz., €17,95, ISBN 90 351 2573 8).

Tijdgenoten zagen in haar een moderne Jaël of een Nederlandse Charlotte Corday. Zelf vergeleek zij zich het liefst met Jeanne d'Arc. Maar hoe moet Maria Hulshoff nu precies worden geduid: als een idealistische vrijheidsstrijdster, een gemankeerde tirannenmoorder, 'een staatkundige dweepster' of het naïeve slachtoffer van politieke agitatoren? Uit het boekje dat Geertje Wiersma aan haar wijdde, wordt dit helaas niet duidelijk, zoals wel meer niet duidelijk wordt.

Maria Aletta Hulshoff (1781-1846) was de dochter van de vooruitstrevende, doopsgezinde predikant Allard Hulshoff, die zijn enthousiasme voor de politieke en maatschappelijke denkbeelden van de Verlichting op haar overdroeg. Als radicaal democrate raakte zij tijdens de opeenvolgende Bataafse regimes steeds meer teleurgesteld. De voortgaande beknotting van de vrijheid en de vergaande Franse inmenging in de binnenlandse politiek riepen haar weerzin en weerstand op. Bij herhaling werd Hulshoff in verband gebracht met de verspreiding van tegen de regering gerichte schotschriften. Leende zij in 1804 nog slechts haar naam aan een door anderen geschreven opruiend geschrift, van de *Oproeping van het Bataafsche volk* uit 1806 en van de *Waarschouwing tegen de requisitie* uit 1809 was zij wel de auteur. Ook het pamflet *Droevige klacht van een aalmoesniers-weeskind* uit 1808 moet hoogstwaarschijnlijk aan haar worden toegeschreven. Dat beweert althans Johan Joor in zijn dissertatie *De adelaar en het lam* (2000), maar Wiersma zwijgt daarover.

Hulshoff verrichtte deze gezagsondermijnende activiteiten niet in het geheim. Integendeel, zij wilde niets liever dan dat de overheid haar hiervoor veroordeelde om op die manier haar

standpunt te kunnen uitdragen. Vol overtuiging zocht zij de rol van politieke martelares. Hulshoff verzette zich resoluut tegen iedere poging van familie en vrienden haar tegen zichzelf te beschermen. Aan een door hen georganiseerde ontvoering naar Duitsland wist zij spoedig te ontsnappen, en toen de ingehuurde topadvocaten Johan Valckenaer en Willem Bilderdijk de jonge vrouw wilden vrijpleiten met een beroep op haar zwakke geestesgesteldheid, werden zij prompt door haar aan de kant gezet. Als 'ware patriot' en 'goede republikein' liet zij zich van 1806 tot 1808 opsluiten in het Amsterdamse verbeterhuis. Toen Hulshoff in 1809 opnieuw in het gevang belandde, toonde zij zich echter minder recalcitrant. Nu was zij wel bereid mee te werken aan een vluchtpoging. Na in haar cel van kleding te hebben gewisseld met de naaister van haar moeder wisten geestverwanten haar naar Groot-Brittannië te laten ontkomen.

Volgens Wiersma was Hulshoff inmiddels tot het inzicht gekomen dat de vrijheid van het vaderland niet zozeer gebaat zou zijn met haar hernieuwde opsluiting, als wel met het uit de weg ruimen van keizer Napoleon, die deze vrijheid steeds weer met voeten trad. Nu zijn er in de secundaire literatuur wel enkele aanwijzingen te vinden dat Hulshoff een aanslag op de Franse alleenheerser zou hebben beraamd, maar harde bewijzen ontbreken. Ook Wiersma heeft die niet boven tafel kunnen krijgen. De kunstmatig opgebouwde spanning aan het einde van haar boekje, met speculaties over de mogelijke moordplannen tijdens Napoleons bezoek aan de ingelijfde Hollandse departementen in 1811, eindigt dan ook abrupt in een anticlimax. Op de laatste bladzijden lezen wij dat Hulshoff opnieuw van mening was veranderd en, in plaats van met een ponjaard naar Amsterdam te reizen, met een bijbel naar New York vertrok. Daar publiceerde zij weliswaar in 1817 nog een handboek voor republikeinen, maar gaf zij zich gaandeweg toch geheel over aan een piëtistische geloofsbeleving. Pas in 1820 keerde zij naar Nederland terug.

In *Mietje Hulshoff* worden inderdaad 'de spannende belevissen van een gedreven domineesdochter' (10) beschreven. Maar Wiersma's bewering dat zij haar heldin *duidelijk* voor de lezer neerzet — 'Zonneklaar werpen de bronnen uit het verleden hun licht op mijn lens. Losse stukjes vallen in elkaar. Er zijn geen gaten meer' (9) — is beslist onjuist. Zeker, de auteur heeft grondig bronnenonderzoek verricht, maar wist daarmee niet alle hiaten in Hulshoffs levensgeschiedenis te vullen. Men krijgt de indruk dat haar impressionistische, naar 'vie romancée' neigende proza dit moet maskeren. Daarbij worden overigens, omwille van de literaire vorm, ook de wél bekende feiten — zoals Hulshoffs geboorte- en overlijdensdata of de titel van haar pamflet uit 1809 — bewust in het vage gelaten. Voor die feiten en vooral voor een analyse van die feiten blijven we voorshands aangewezen op het standaardwerk van Joor.

Wiersma schrijft voortdurend op suggestieve wijze, en niet alleen over de nooit gepleegde aanslag op Napoleon. Ook voor een goed begrip van haar hoofdpersoon essentiële zaken, zoals Hulshoffs complexe psychologie, het al dan niet bestaan van een breder revolutionair complot of hoe tirannenmoord te rijmen is met het geweldloze doopsgezinde geloof, worden door de auteur slechts vragenderwijs aangestipt. Voeg hierbij de niet in ieder opzicht even gelukkige compositie — vooral het eerste hoofdstuk wekt verwarring — en een wel erg simplistische en soms ook onjuiste beschrijving van de historische context, en men kan niet anders oordelen dan dat het hier gaat om een mislukt vormexperiment.

A. J. C. M. Gabriëls

W. van der Plas, *Katwijkse klederdrachten 1800-1985* ('s-Gravenhage: De Nieuwe Haagsche, 2003, 140 blz., €39,-, ISBN 90 77032 30 4).

Het dragen van klederdracht is in Nederland vrijwel uitgestorven. Maar anderzijds is het on-